

animata super pulsantem hostem occiderit: cumq; Thasij quasi diutinarum rerum ignari felus illud putat, in mareq; statuam idcirco proiecerit, dñ commoti, ingenti annoꝝ penuria eos uexabant. Tu autem Apollo quasi deorum humanissimus, ambiguum, ut soles, auxilium eius prebuiſti, sic dicens: Reducis in patriam exulibus, Cererem meteis: Thasij uero quasi maiori cura deorum humanitati exuies quam statuſ forent, restituerit eos in patriam: & nullam utilitatem consecuti sunt, donec quidam uidelicet sapiens pugilis demersam statuam intelligi per oraculum exposuerit, qua restituta, fecunditas agroru Thasij restituta est. Simile quid Locris accidisse fertur, qui cum Eutimio quasi traditionis oscium in carcere intruſilient, & post mortem eius status dehonarunt, fame laborantes oraculum acceptunt, ut dehoneta statu honorarent, si agros non frustra uellent rare. Non mihi igitur athletas dñ uidetur diligere, quam boves saginati ab hominibus diligitur: quibus sacrificatis, tu Apollo placari soles.

Quòd etiam tyrannis Apollo adulabatur.

Caput XIII.

C Vid autem dicat, quod crudelissimi etiam tyrannis sic adularis, ut summos uiros putare uidearis? Quid enim ait de Cypselo. Fecilic hunc uite Cypselus Aeacida. Quomodo autem si Cypselus felix, Phalaridem, cuius illi simili fuit, beatum fuisse negabimus? sum uero uideo quo ratione Phalaris etiam tibi ac loui placuit. Sic enim ipsi quoque respondisti, Apollo lupiterc pater utram Phalaridi prologauit, quia Caritona & Menalippum humanissime tractauit. Nam cum illos insidiantes sibi cepisset, patientiam quam dum torquentur ostenderunt admiratus, dimisit.

Quod ligna & lapides adorandoz Apollo con-

sulebat. Cap. XV

METHYMENISIBUS autem perutile fore asseristi, si lignum Dionysij caput colerebat, colunt enim certe Methymnenes lignum Dionysij caput tibi hortanti persuasi. Alij uero lapides, alijs aeneis, nonnulli aureis, multi argenteis simulacris sacrificant. Triginta deorum milia in terra esse censet Heliodus. Ego autem multo plures lapideos atque ligneos hominum creatores ac dominos esse video. Sed tibi o Apollo mirabile usum est, quod lignum humani capitii simulacrum dum factum traherent Methymnenes extraxerunt, colendumq[ue] illud ditinis honoribus esse resp[on]disti. O rem mirabilem, ex profundo mari ita repente retibus annexum Dionysij caput profluit. Haec Oenomaus.

Scholia in Caput XIII. XIII. XV.

IN LIBRVM SEXTVM EVSEBII DE PRAEPA-
tatione Euangelica Argumentum.

VONIAN oraculorum Apollinis & aliorum dæmonum certitudo, a falsa de fato opinione penderit uidebatur, ut nullam in illos certitudinem esse ostendat. **Fatum Stoicum** in hoc libro appognat, ac non modo doctissimorum Philosopherum Porphyrii, Oenomai, Diogeniani, Alexandri Aphroditiæ, Bardefani Syri, sed etiam celeberrimi Theologi Origenis argumenta fatum appogiat recenter. **Magnus enim contentus fidem propè armis & argumentis, pro liberò arbitrio, aduersus dogmata de fato, isti omnes depugnauerunt, fortassis, tum quia durum uidebatur, affirmas e, quod homo potest, potest non potest, ut iuste patet in aliis (ut Aristoteles uebris urar) secundum uitrum, uel secus agatur, quia uidetur dogma de fato, Deum parci imperio cōtū meliosse subiaceret legi ciuitatum, imperiorum, exhortationum, institutionum, precium, gratia actionis, cōminicatum sicut omnem è medio tollere, & homines uel in delpegnationis barathrum, uel Epicuream securitatem conficeret. **Arcu hæc quidem specie& plauisibiliter dicuntur, ac filii huius seculi, uiris politici, potius quam Christiani, ac imprimis hypocritas, gratissima sunt.** Sed cum sit filiorum lucis, omnia probare & quæ bona sunt tenere, uelim omnes Lectores, Paulina doctrina & distinctione hominis in non renatum & renatum, uelut an idoto prenumitos, ad talium de libero arbitrio disputatione num lectionem accedere. Cum enim liberò arbitrio obiecta uaria sint, quorum alia censum, upotre terrena alia fides sunt, ut spiritualia & ex illis quedam homini, ut homini, quedam solis renatis conueniant, non idem de omnibus iudicium esse potest. Quæ enim sensibus & locomotoriis subiecta, & cum brutis communia habent homines, ea arbitrio hominis stant, caduntur. Non paucus erat qui ad gubernationem uite, morumque factum, nisi non parent suis quibusdam impedimentis, ramen in hominibus arbitrio posita uidentur. **Inde est quod Paulus, carnis iusticiam, etiam non renatis, minimè derogat.** Quod si de haec lequuntur Euclibus & Origenes, facile dabitur, esse aliquod libernum arbitrium. **Quis enim nos tristis Phocionis aut Aristidis uite historiam in Plutarchi parallelis legens, non uideat, euil Ethnicum hominem can dicipline normam, qua nos iusticiam carnis definire foliemus, prastare & obseruare posse?** Sed cum de salute acquirenda de iustificatione, hominis, de spiritualibus & eternis bonis agitur, constanter negamus non renatos, ea uel intelligere posse, ne dicam conforster appetere & suis meritis impetrare. Si enim animalis homo, non percipit ea quæ Deus dunt. 1 Cor. 2. Si uelle adiacet nobis: ut per perficiamus non reperimus. Rom. 7. Si non est intelligentia aut requirentia, euil. Psal. 11. Quale tandem est, in non renato, liberum arbitrium? Neque uero est cur quis obiectat, Paulum. Rom. 7. de se ipsa tam renato locutum, cum hæc obiectio contra patronos **P. Avitus & Petrus** reditissime **ad Bicephala** retorquenda sit. Nam si Paulus iam renatus, & tantis donis instrutus, conquefusus est inquiens: Velle adiacet mihi, ut per perficiam non inuenio, quid non de renatis pronunciabimus? An in illis malo sunt liberi arbitrij uires, quam in regeneratis? Atquid si affirmabimmo nemo nisi quid hel laboro opus habet. Porro quale sit in renatis liberum arbitrium, docent hæc scriptura pronuntiata. Iean. 15. Sime mihi nihil potest facere, Rom. 8. Spiritus adiuuat infirmitates nostras. Phil. 1. Qui capitur in uobis opus bonum, usque in diem tui Christi perficiet. Phil. 2. Deus est, qui operatur in uobis, ut & uelitis & efficatis, pro beneficio. Ad omnes autem obiectiones de promissionibus, ministris, exhortationibus, respondere cum B. Augustino. O' homo, in præceptione cognoscere, quid debetas agere: in corripitione cognoscere, tuo te uitio non habere: in oratione cognoscere, unde accipias quod uis habere. Iu. lib. de Correptione & gratia. Et in Enchiridio ad Laurentium dicit: liber Deus que non poluimus, ut nouerimus, quid ab ipso petere debeamus. Magna est præceptorum utilitas, si liber arbitrio rautum detur, ut gratia Dei amplius honoretur. Fides impetrat quod lex imperat, ideo lex imperat, ut impetrat si quod imperatur et per legem immo fidem ipsam exigit a nobis Deus & non inuenit quod exigat, nisi dederit quod inueniat. Et in Epistola 24, deus Deus quod iubet, & iubet quod uelit. **Quid in singulis capitibus libri & præcipue sit obliterandum, annotauimus in scholijs.****

NVNC in hoc sexto Euangelicæ præparationis uolu-
mine falsitatē oraculorū à falsa de fatis opinione pro-
fluxisse, nec aliunde quā coelestī motu corporū diuis-
nationē illorū coniectā collectā fuisse, ostendemus.

Quod quecumq; dī gentium predicebant, coelestī mo-
tu prouidebant. Cap. 1.

ADis ergo rursus magnus apud gētes Porphyrius, qui in lib. de 1. Ora-
culis manifestē his uerbis aperit: Quæcumq; inquit, dī fata pradi-
cunt, stellarū motus ita futura significant, quod omnes & maximē Apollo
2 multis responsi aperuit. Cum enim ab eo quæretur, marémna an fœni-
nam in utero habēs mulier parere? sc̄enā respōdit, idq; à conceptionis tē-
pore percepisse, declarat, dicens: Non sperato maré Phœbe, Cum Arates Cy-
pris radis tenebratur. Aegrotationes etiam stellarū cursu predicanter. Ma-
lis enim pulmonē agitari humoribus respondit, quia salebris Saturnus pre-
meretur. Et in alto responso, Fatatus tibi adest dies, quē Saturnus Mauorsq;
simil statuerunt. His ab unde intellectum puto, nō diuina quadam virtute,
sed coelestī motus obseruatione ac ratione mathematica gentium deos
futura cognouisse. Ita nihil diuinus quam homines afferebant.

Scholia in librum sextum de preparatione Evangelica. Cap. 1.

Oraculorum Ethnicon autoritatem, à fata de fato opinione natam, & responſa ē asp̄p
ētūrō pōrōs x̄x̄tā t̄s̄ m̄b̄m̄t̄k̄m̄ l̄d̄z̄ us̄ adīta eſſe. j̄ principio libri sexti docet
Eusebius. Recitat & responſa quibusdam data de sexu solis nondum in lusē edīta, de morib⁹ & de
fatali hora, ut intelligamus superfítio. hec responſa curiosis hominibus seruissūt.
1. Cum oraculorum rationem in superioribus sufficienter edificerimus & diuina potentię ser-
uatoris nostri per Euangelicā eiusdem doctrinā diuinitatem & utilitatem ostenderimus quod sc̄ilicet
per eam solis & nō per aliam à diabolico phantasmatisbus, quod ab initio mundi hominum uicē obku-
ravunt & uastarunt, hominibus libertas parta sit; age etiam de ijs que de fato falso dicta sunt ab ipſi,
nostrum sermonem dirigamus; ut non solum per malitiam sed etiam per ignorantiam, maligni & in-
sc̄i oracula dedisse demones ostendantur.
2. Et hoc si omnes monstrarunt ueri Dei Deinde subiiciens inquit,

Quod uoluntates hominum fatis agi arbitrabantur, liberum negantes
arbitrium idq; deorum consilii perficiunt. Caput 1L

Quare modō attente considera, quod non solum exteriora, & quae in
potestate non sunt, uerum etiam uoluntates hominum fatales arbitra-
bantur. Sic enim ipse Apollo cum de milite quodam interrogatus esset,
1 quare tam periculosa rei studeret: respondebat dicens, Mars enim generha-
cūs concitat. Ideo autem generoli quidem illi dī fata extulerunt, ut nec
tempora sua defendere se posse à fulminibus confiterentur. Qua igitur ipse
uota illis redditur, aut cui pī colendi adorādiq; sunt, qui fib̄p̄sis sufficere
nequeunt? Quae omnia oracula suo his uerbis edito Apollo confirmavit.

Vos ab Erichthonij generati languine magni,
Qui quando structura cadet pulcherrima templi,
Percupidi sc̄ire h̄ec oracula nostra petitis,
Cum ualidi magno uenti cum frigore surgent,
Compressus cum fulminibus ruet undiq; crebris.
Exiliens æther, qua templo excelsa deorum
Sub medijsq; undis nauis multasq; cremabunt.
Atq; altos ferient montes: ipsosq; fugabunt

Pastore

Atq; altos ferient montes: ipsosq; fugabunt
Pastores trepidos, spelæaç poscere cogent.
Tunc quoq; terrifico percussum hoc fulmine templum
Ardebit, sic stat fatorum immobilis ordo.
Ferre autem longē præstat quodcumq; leuera
Et fixa & stabili statuerunt lege forores.
Esse etenim certum, stabile, inuiolabile temper
Quicquid nent fusis Parca, rex iulsi olympi.

Si ergo nec templū sua defendere dī posunt, sed uenire necesse est, quæ Par-
carum fusis sunt euoluta, quid oportet deos aut colere, aut de futuris inter-
rogare, si tam bonorum quām contrariorū cauſa necessitas erit fatalis? Erit
igitur h̄ec necessitas dīs omnibus spretis sola ueneranda. Quod si parcarū
dominus lupiter est, qui quodcumq; fusis Parca conuolent, immobile fore
statuit; cur non ceteris omnibus relēctis, solum illum Deum, & solum bono
rum largitorē magna prædictas uocē præsertim cum ipse solus consilia Par-
carum, ut alibi dicas, mutare facile posuit. Vera igitur ratio illum esse Deum,
illum sequendum atque colendum solummodo aſtruit.

Scholia in Caput 1L

I Ngrata fuit ueteribus quibusdam Theologis, stoicorum de fato sententia, quod iſ qui omnia certis
fūi legibus st̄are affirmant, liberas eſſe hominum voluntates pernegare uiderentur. Eo nomine
dannat oracula Apollinis Eusebius nosfer, ac exemplum de Milite quodam proponit, cui de militie la-
boribus & periculis conquerens, Apollo respondebat. A p̄t̄ k̄p̄z̄v̄ō ḵ̄x̄i ȳw̄l̄h̄n̄ō ḵ̄t̄ μ̄p̄n̄ ḵ̄p̄v̄ē
etc. Postea ridet Deus Ethnicus qui fulmina & ignem a suis fanis auertere non potuerunt, suāq; ea
ratione impotentiam prodiderunt.

Martini uelociam habet genitalem, qui illum excitat

Nec illum spelerit, torus enim superat consilium

Quod ipſi gloriam meliorem à Marte statim dabit: Et rursus de alio.

Comatus imminebat Saturnus, odiosus autem stimulis

Afficiebas filij Tali⁹ morofun⁹ fui.

Quod fata Magica uī solui possent, Apollo respondebat. Caput 1L

C Ontra uero Pythius Apollo maleficis artibus solui contendit. Cf
enim quereret quidam, cur ineptus ad rem quampiam ab Apolline tu-
dicatus esset, quidq; faciendum esset, quasi aptus suscipere tur, fatorum im-
pediri uī eum respondit, 1 quam magicas artibus effugere poterat. Vnde a-
perte patet, magicam diuinitatem hominibus concessam, ut aliquo mo-
do fatum repellenter. Hæc Porphyrius, nō mea sunt. Qui autem te magica fa-
ta hominibus soluenda consult, quomodo ipse qui Deus est, fatatum tem-
pli non repellit incedunt? Nobis autem illud etiam considerandum est,
quām dignus Dei appellatione ille sit, qui non ad Philosophiam, sed ad ma-
tas artes homines hortatur.

Scholia in Caput 1L

F Ata artibus prestigijsq; magicas infringi posse, Apollinis responſo ex Porphyrio allato, probat.
Inde Eusebius nosfer utramq; colligit, & pugnare inter ſe responſa et Ethnicon doctrinam,
& responſa ad malas artes & imposturas, non ad ueram philosophiam exhortari mortales.

Impetus diuinus satis occurrit robur

Tu proli, quem oportet fugere eiūmodi incantationibus.

H 4 Cum Apollo

*Cum Apollo mendax sit & ignarus futurorum eventuum, quotiescumq[ue] facultas
probabiliter mentiri ex astrarum motu nulla suscipit, manifestus
sit, in ipsis responsis nihil diuinum esse, & cum
dene Deum non esse. Cap. IIII.*

Porphyrinus autem mentri quoq[ue] deos fatetur, exquisitam futurorum cognitionem dicens, non hominibus solum, sed multis etiam deorum incomprehensibilem esse. Vnde interrogati, nō sponte mentiuntur, inquit. Quare prædicent, non posse uere le respondere: homines autem ex amentia perseverantius cogunt ut respondeant. Apollo igitur Delphicus cū huiuscmodi cœli ac continentis affectio esset, ut uerum præuidere nō posset. Resine, dicebat per uerum, uim istam, & potentia uerba haec non proferas: falsa dicam, si coges. Et in alio responso: Nihil hodie, inquit, stellarum mihi uia dicendum præstat. Deinde concludens ait: Manifestum iam fecimus, unde falsitas ad deorum oracula subrepit. Hac Porphyrius. Nos autem dēcimus, hinc patrē nihil in deorum oracula diuinum fuisse. Quomodo enim Deus, qui natura ueritas est, mentiatur? aut quomodo boni dæmones falsitate quærentes fraudabunt? quomodo etiam homine superior erit, qui stellarum motu impediret? Sed mortalem quidem hominem, cui aliqua curia uirtutis sit, nulla ratione cogi posse ut mentiatur, non dubitamus. Nam si etiam uerbera & cædem minaberis, nō dubitabit exclamare: Ensem acutum afferas, corpus meum incidas, totum cremato: stellæ in terram ante descendenter, & terra in colum ascender, quām fallsum à me quicquam audias. Deum autem aut bonos dæmones, ad continentis cœli necessitatem ignorantiā suam referentes credemus minimē.

[Scholia in Cap. IIII.]

Tribus argumentis Apollinem & alia poetica numina redarguit, quorum haec summa & sententia est. Mendaces rerumq[ue] futurorum ignari, dīj non sunt. Apollo & alij dīj genium mendas & infici futurorum sunt. Ergo pro dīj non sunt habendi. Deinde, cum Deum sit ipsa ueritas, non potest ei affingi quod interdum mentitur. Postrem, si ne quidem uir bonus cogi potest ut mentitur, multo minus in Deum illa mendaci suspicio cadere potest. Conuenit his que de Satana dixit Salvator noster Iesus Christus, Cum loquitor Diabolus, ex propria loquitor, quia mendax est, & pater mali. Hunc fuisse omnium Ethniconrum oracularum presidem, nemini fidelium dubium esse potest.

Quod falsa est opinio de fato. Cap. V.

Non enim dīj aut boni, sed perniciosi aut nequam dæmones sunt, qui libertatem nostram destruxerunt: & stellis non exteriora solum, uero etiam voluntates nostras cogi nobis persuaserunt. Quod si esset, iaceret omnis philosophia, facit pietas, nulla esset laus uirtutis, nullus fructus laboris, nec punientis efflent improbi, nec admirandi studiis, si non libera uoluntate & nostra sponte suscepimus laboribus, sed necessitate fatorum haec fieret. Ita uniuersam hominū uitam haec euerit opinio. Nam si euētura omnino sunt prospera uel aduersa unicuique hominum, etcij necesse haec me agere, & tellia, quid oportet cura laboreq[ue] cōficer. Nam si qui in militiam ire cupit, nō spōte, sed fatis coactus id cupit, & latrones similiter ac adulteri ceteriq[ue] nequisiti mihi homines, & econtra modesti & iusti fatis compelluntur. Quomodo igitur hoc dogmate imbutus quisquā monēti ac p̄cipiēti menē adhibebit aut quomodo nō exclamabit, Nō fuit potestatio haec me q̄ doctor, ac id quid oportet sollicitū esse, nisi etiam fatis haec mihi sollicitudo destinata sit. Quod si docendi p̄cipiēndiq[ue] tibi necessitas instat, frustra tamē doces ac p̄cipis. Faciam enim si fara uolunt, simō uerō laborandū mihi non est. Adcent enim mihi necessariō quod fatū est. Et profectō, qui hortatur & docet,

qui peccan-

qui peccantes castigat, & probos commendat, is re ipsa liberum nobis arbitrium inesse ostendens, solo fatorum utitur nomine: similiterq[ue] facit, ut si quis honestatem natura, qua uniuersa gubernantur, nequit esse appelleturocabulo, eodem enim certe pacto cum manifestè omnes non aliunde, sed à libera nostra uoluntate admonendos filios, castigandoq[ue] seruos iudicamus, & sponte nos aliud uelle, aliud nelle cognoscamus, uehementer errat, quihæc necessitate fatorum fieri contendit, & studia hominum retrudit. Exhortatione namque atq[ue] doctrina, bene uitam agi humanam uidemus, quæ omnia una cum legibus, hæc opinio si sibi confert, radicitus eueller. Non enim erit opus aut peccantes castigare, liquide coacti fecerunt, aut honores probis uiris retribuere: quæ utraque profectō uidemus magnam uim alterum ad improbitatem reprehendendam, alterum ad probitatem amplexandam retinere. Pietas enim in Deum nōnne funditus eueritur, sic nec ipse Deus nobis, nec pia orationes & cultus eius, necessitate uincit hominibus, potest prodest? Quomodo autem cum sentiamus nostra nos appetitione moueri, non omnino amentissimum erit ab exteriore quadam mihi, quasi animi expertes moueri nos credere? Sic enim libera uoluntate alia fugimus, alia sequimur, ut quemadmodum dolere, gaudere, uidere, audiare, non ratiocinando, sed re ipsa comprehendimus: ita à nostro ipsorum consilio, aut fugendum aut sequendum moueri nos profectō sentimus. Quas ob res rationalis naturæ libertas iure negari non potest. Si autem multa præter uoluntatem eueniunt, quibus nonnulli turbantur, distinguenda res elegantia est: considerandumq[ue] diligentius: quæ ratione fiant: uidemus enim non fatorum, sed alia quadam atque sublimiori prouidentia ratione ita fieri. Age igitur altius rem consideremus. Uniuersa igitur diuinæ prouidentia exsisteret ac gubernari, uera pietatis predicatoria: propria uero ratione singula secundum formas suas quedam habitu, quedam natura, quedam sensu, alia ratione ac iudicio & uoluntate mouentur, & alia quidem antecedente ratione facta, alia uero consequente ad ea quæ per antecedente producta sunt, uariis totis atque diuersum constituant ornatum. Cumq[ue] singula terum genera propriam naturæ determinatamq[ue] fabricam à prima causa cōsecuta sint, hinc libertatis quis naturæ rationē facile per spicit. Cum enim nō simplex quedam res homo existat, sed à duobus contrarijs animo atq[ue] corpore cōsisteret: cumq[ue] corpus ex cōsequenti, ut organum animo attributum sit, anima uero de intellectus substantia prædicente sit ratione creata, & illud quidem, irrationale, corruptibile ac mortale. haec autem rationalis incorpore atq[ue] immortalis: cumq[ue] corpore beluis, animo rationali immortalis natura, cōfiguratur: iure ita cōpositum hoc animal cōfīmplex natura sit, dupliciter diuerfaçtia uia uiuendi rationē complectitur. Nam & natura corporis seruit, & diuinorē partem, si seipsum cognovit, nō spernit libertatis lira cupidum, ita idem & seruit & liberū est, talen enim à Deo corporis atq[ue] animæ, quibus ipsi seruit rationib[us], coniunctionem homo cōfecutus est. Si ergo quispiā quæ corporis aut animi naturæ sunt, uatiocabulo abusus necessitati subiicit, uehementer errat. Si enim necessitas, quæ impedit nō potest, fatum esse intelligitur, multa uero anima & corporis naturam consequentia impediuntur, infinitaçtia forinsecus præter naturam & anima & corpori accident, quomodo fatum & natura idem atq[ue] unum erit. Fiant enim in nobis multa voluntate, quæ in nobis est, cuiusmodi sunt, quæ secundum naturam anima appetimus. Multa etiam corporis natura sunt, alia istis animo dico & corpori accident, quæ alijs natura conueniunt, sed neque animi libertatem, neq[ue] corporis naturam, neq[ue] quæcunque forinsecus accident, iure quispiā à causa subtrahat. Causa uero omnium, & quæ

H 5 liberta-

Causa omni- libertatis nostra sunt, & quæ naturæ corporis sunt, & quæ accidentū extrin-
um Dens. jecus Deus est, à quo uniuersa quæ sunt producuntur. De omnibus enim que-
unt scriptura id dicit: Quoniam ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & crea-
ta sunt. Si ergo cum alia uolumus, alia præter opinionem accidentū nostram,
meminisse tunc debemus coniunctionem huius nostræ, quæ corpore atque
animo constat, unde rationalis atque intellectua anima in infantis corpore
præter naturæ suam irrationalis esse uidetur: & intellectus ægrotatione cor-
poris uerius insaniat: & senectute instrumentis omnibus interneat, intelle-
ctus animæ uitius hebetatur. Dolores rufus præter naturam uehemetius
corpus urgente, libertate animi dejeſtit: quæ dolorib. uicta, corpus cōsequi-
tur. Ita patet, ineuitabilitia quadam uincula libertati animæ, partim à natura
corporis, partim ab exterioribus imminere. Sed uoluntas hominis ad tantis
uitutis interdum peruenit, ut & naturæ corporis & exterioribus cunctis re-
ficit. Corpus enim plerumq; ad Venerum fertur, & anima habentis uens rationis subigit corporis impetu atque domat: fame, siti ac frigore corpus con-
ficitur, & remedia querit. At uoluntas econtra, ea ipsa nonnunquam eli-
git, & ieiunio carcerisq; laboribus appetitum carnis frenat. Præterea natura
friorum ui-
tium lucida.

Rom. 1. tam est, conuertit, masculi in masculos turpitudinē operantes. Ita nō in om-
nibus ratio uincit, sed interdum ipsa duci, interdum autem ducitur: adeò, ut
nonnunquam cum mori melius quam uire iudicauerit, proprijs homo ma-
nibus seipsum intermitat. Si ergo solido ad corpus sibi uniuersa esset cō-
certatio, non magna bene uiuendi esset difficultas. Nunc autem cum hanc
uitam Deus inter multa constituerit, inter homines, inter belias, inter ignē
etiam atq; aquā, continentemq; aera, non est sibi solido pugnandum ad-
uersus coniunctionem corporis naturam, uerum etiam ad infinita penè extero-
ra. Crebra enim etiam ciborum & continentis temperies, aut econtra, frigo-
ra, & si aliaq; huiuscmodi complura naturæ quidem facta, nobis autem per
accidens ingruenta non parum propter corporis naturam, quæ non facile
potest exteriores luffere, uoluntatem hominis perturbant. Ad haec illi, qui-
bus cum uiuimus, uoluntatem plerumq; nostram rationibus, aut quoquis a-
lio modo ad suam conuertunt, & aliás meliorem, aliás peiorē efficiunt. So-
let enim conuersatio prava nocere, sicut econtra bona prodeſſe. Bonos quip
pe mores, conuersatio mala corrumpit. uelut etiam pravi mores proba con-
uersatione corrigitur. Sic igitur rationalis animæ uitius huc atq; illuc ad ex-
terioribus fertur. Rufus autem uitibus suis diuinis aliquando supererat cun-
cta, & inuicto robre philosophatur. Quid dicam, quod quibusdam seculis
excello magnoq; animo homines & robustissimis corporibus abundarunt,
nonnulli econtra quæ omnia gubernationi totius apitissimæ congruentia
quam maximum ornatum varietate rerum faciunt. Omnibus autem simili-
citer tam his, quorum nos sumus causa quam his, quæ aut natura sunt, aut
extrinsecus accidentū, una omnipotens atq; omnia penetrans prouidentia
Dei præsidet, quæ uniuersa ineffabilibus gubernâ rationibus, multa etiam
eorum quæ natura sunt, commutat auxiliumq; afferit, ut ea quorum nos su-
mus causa & eligamus, & operemur. His omnibus tripartito, ut diximus,
diuīsi, in ea quæ in nobis sunt, in ea quæ secundum naturam, & in ea quæ
per accidens sunt, omnibusq; istis ad uoluntatem Dei reductis, nullum lo-
cum fatorum poscidet ratio. Hinc etiam unde malorum scaturiat fons ape-
titus, qui nullum locum habet in his quæ secundum naturam, aut corpore, aut
animo sunt, sed nec in his quæ fornicatus accidentū. Solummodo autem in
libero animi motu, quando non secundum naturam, neque recte mouetur,
sed à re-

sed à regia exienda uia sponte (Dominus enim sibi ipsi animus est) præ-
ter naturam fertur. Cumq; præcipuum honorem à Deo accepit, ut li-
ber sit, & sui motus iudex, diuitia quædam lex iniuncta sibi naturaliter est;
quæ in ipso anteriore recessu exclamat: Via regia proficiscaris, noli ad de-
cretum aut sinistram declinare. Via ergo regia recta est, quam unicuique
animæ quasi natura initiam legem, auxiliatricem ad opus creator nobis in-
stituit. Sic per legem rectam ostendit uiam, per potestatem uero libe-
ram efficit, ut in ipsa essent uitutis præmia sine uia aliqua eligere, cum possit
etiam contraria male. Ita si proprio motu naturali desperieris legem, fons
uitiorum sponte, non aliquid, neque illa necessitate, sed libera uolun-
tate atque iudicio facta es. Eligunt igitur culpa est, Deus uero inculpa-
bilis est, nec enim prauam Deus aut naturam, aut substantiam animæ crea-
vit. Cum enim ipse bonus sit, bona sunt omnia quæ ab eo creata sunt. Bo-
na igitur sunt omnis, quæ natura insunt. Unicuique rationali anima libe-
rum arbitrium natura inest, bonum ergo id ad eligenda bona creatum, ideo
quando male agit, non est natura culpanda: non enim natura, sed præter na-
turam malam agitur, cum sit electionis depravata, non naturæ opus. Cum
enim uitus ad eligenda bona inest, si eam non eligit, sed sponte melioribus
spretis mala imitatus sequitur, quis potest eum dicere morbi sui causam nō
fuisse, præsentis cum insitam atq; salutare legem uolens contempserit, qui ergo
illis omnibus reiectis, à necessitate motuq; stellarum omni dependere
putat, nec nobis, sed uituti quæ omnia mouentur, peccandi cauſam tribuit,
is quomodo non impius atq; amens erit? Nam si fortuna & cauſa absq; ali-
qua prouidentia fieri omnia opinatur, impietas crimine reus, mēte captus
quoq; uidebitur, quoniam pulchritudinem rerum omniū ordinē nō perspic-
iat. Si uero prouidentia Dei & optima ratione cuncta gubernari fatetur,
quoniam tamen non peccare uia fatorum delinquentes cōcedat neceſſe est,
cauſamq; dictorū diuinā attribuat prouidentiæ, mutato uocabulo necessi-
tatem & fatum ipsam appellas, impius profectō iudicabitur, imo uero pessi-
mus omniū, qui à creatore uniuersi, alios ad adulteria, alios ad rapinas, alios
ad alia uitia impelli arbitretur. Vnde sequitur, aut haec peccata non esse, aut
peccandi cauſam creatori referri. Nam siue cum uideat uniuersa, cunctisq;
ad sit, peccare homines cogit: siue stellarum motu uim cogendi concessit,
ipse certe aut seipsum, aut per orbes coelestes, quasi per organum nolentes
homines ad uitia immittit, quare non iure homo, sed creator eius peccator
erit, quo dogmatum nihil celestius excogitari potest. Ita qui fatoriū necessita-
tem esse credit, is aperte Deum & prouidentiam negat: ueluti ecōtra, qui Deū
uniuersi preſſe putat, uim fatoriū omnino deſtruit. At enim idem est Deus
quod fati, aut diuerſum. Idem certe non erit. Nam si seiem causari incita-
bilem, coelestium motu effectam, fatū esse opinātur, quomodo elementa cor-
pore, unde coelestia etiā cōstant, priora fato non erunt? & quomodo quod
elementis & celo posterius est, idem erit quod prima causa? Quod si elemē-
ta & rationis & animæ expertia sunt, Deus autem incorporeus & uita & fa-
pientia est, rebus omnibus & ut sint, & ut bene sint, bonitate sua largiſ, nō
erit profectū nisi accidens Deus & fatū, quod cum coelestia corpora confe-
quantur, eorū accidens est. Si ergo diuerſum, quarendū utrum melius Deo
est, an nō. Sed nihil Deo melius, nihil potentius excogitari potest. Vincet er-
go Deus, superabit exterminabitq; omnino fatū: aut il patietur ipsum exta-
re, cum possit uia eius malignā cōpescere, ipse ad seipsum malignitatis cau-
ſam attrahit, imo uero si quidem creator omnī Deus est, fatum quoque ab
ipso productū est. Ita nulla uidebitur ipsi curse uniuersum esse, cum tamē ab
ordine rerum & alterius ad alterā affectionē, & ab his quæ à libera potesta-
te animi

te animi sunt, à parte prouidentia pateant effectus. Nam et si nulla quædam partim corporis, partim externarum rerum, animum plerumque à uitute repellant, ad omnia resistit, & iniuncta diuino auxilio, libertas humana euadit, quæ res certamine martyrum, qui pro Euangelica doctrina cuncta liberè subierunt pericula, comprobatur. Infiniti pene homines, non solum Graeci & Barbari, verum etiam mulieres, teneræ & puellæ intrepide cruciatu omnino superato, libenter à corpore abiurunt. Nec quisque poterit fatorum necessitatibus hæc accommodare. Quando enim alia talia celestium motus fecit certamina, aut quando uita hominum ante Salvatoris nostri doctrinæ tales fluctuationes proposuit? Vbi autem doctrina huicmodi unquam fuit, quæ prauam superiorem deiceret, & cognitionem ueri de omnibus immitteret? Quis autem sapiens unquam potuit doctrinam suam ad uniuersum orbem dispergere, & Deus uel ab omnibus uel à pluribus credit? Quod si haec nunquam fuerint, non est certe causarum series, & fatalis necessitas omnium horum cauæ. Nam si esset profecto aliud quoque cædem & simile stellarum necessitatibus nascens habuisset. Quibus porro fatus, Salvator noster Deus uerus per uniuersum orbem predicator, & qui apud Graecos, uel apud Barbaros dicitur, non alia re quam prædicatione nostri Salvatoris deiciuntur. Quod uero fatum uniuersi creatorum ipsum esse confirmavit, qui nullam esse fatorum uim docuit, atque docet, quomodo igitur ipsum fatum non esse, se ipsum predicit? Qui autem prædicationis Euangelice gratia uel certarunt iam multis annis, uel erâiam nunc certant, quomodo ad uniuoluntatem & fidem, & ad eandem uirtutem animi uiuendi rationem diversum temporibus, & tam multi nostra memoria, cōpuli sunt? Quis mentis compos credere unquam poterit iuuenes simul ac senes, uitos & foeminas, seruos & liberos, doctos atque indoctos non in uno climate orbis, nec in eadem hora, natu sed ubiq[ue] terrarum & diuersorū rēpōborū faciūs coactos, unam & eandem, nouam atque inauditam doctrinam, & quidem cum periculo mortis patris ritibus anteposuisse, & uera philosophia dogmata duritatem uiuendi, quam delicias maluisse? Cæcus profecto de his, ut rito prouerbio dicitur, recte iudicaret, non necessitate, sed libero hæc fieri arbitrio.

Scholia in Caput V.

Habent in hoc capite fiduciam argumentorum, quibus Eusebius fatum Stoicum refutat, & liberum arbitrium afferit eius dogmatis patrones. Nullum est quoniam philosophie, & preceptorum, cōminationum, legum, precum & alterum rerum, sublati liberi arbitrij dogmate, putauit Eusebius, ac deus causa, impedimenta & lucta fore diffiserit, eos qui dixerunt ab eo statuerint, in Deum cuiusque prouidentiam contumeliosos esse, censuit. Verum de his multo rectius differunt Augustini in libris de correptione & gratia, recensimè autem Paulus apostolus, qui hominem non renatus & animaliem, mortuum esse in peccatis, non intelligere que sunt spiritus, sicut ire esse, nec facere bonum quod intelligit affirmat, liberumque arbitrium funditus curvit, ut gratiam eternam Patri, & meritum Christi, magnifice contemnos. Loquitur autem Paulus, non simpliciter de homine qualis à Deo conditus est, quod mihi Eusebius scissi uidetur, sed de homine qualis post lapsum ante regenerationem est. Quod qui non obseruant & nec obiectant liberi arbitrij, nec illa tempora diliguntur, que sit magnitudo peccati originalis, non uidentur intelligere. Utinam omnes de nobis nofrisq[ue] viribus prospicemus, & si de in Christum crucifixum iustificati, Deo soli gloriam denue, ac in futura regeneratione liberum arbitrium eiusmodi asequamur, ut non possumus peccare. Hec quidem etiam cœco aperta sunt, quod nullius necessitatis, doctrinae aut discipline hec propria sunt, cum liberi arbitrij & electionis libere exempla clarissima sint. Sunt autem buiis questiones & alia innumeræ argumenta. Quorum plerisque omnes, ipse iam dictis acquirecant. Tibi autem lectionem sapientum tuorum philosophorum inspicias, relinquam, ut intelligas quantum oracularibus tuis Dijis sapientior & melior fuerit ille homo, qui ad miranda oracula mendacij coarguit & Pythium ipsum, in ijsdem que de Fato dixit, errare conuiciat.

Ipsorum

Plura dicere possem, sed quoniam suis testimoniis gentes, non argumentis nostris confundere instituimus. Oenomaum rufus audiamus, qui magno animo in libro de Maleficis artificibus, his aduersus Apollinem uerbis utitur. Sed eas agitur in Delphis tu, neq[ue] possis tacere cum uelis, si clouis filius Apollo uult modò, non quia uult, sed quia necessitas uelle ipsum compellit. Videtur autem mihi, quoniam in hunc sermonem deductus sum, de potestate nostra, quam fundamentum humanæ uita multi appellant, diligenter querere, haec potestatem nos libertetē nuncupamus. Democritus autem, si bene memini atque Chrysippus, alter seruam, alter semiseruam pulchritudinam omnium humanorum rem conatur ostendere de quibus tamen non multum curandum est. Quod si Deus etiam aduersus nos est, quid faciemus? Sed non est æquum, uel Apolline repugnante, ueritatem prodere. Christo enim Chitonis sic respondit: Patria relicta, Eubœam pete, ubi satatum tibi est urbem edificare. Quid ais ô Apollo? An nō est potestatis meæ patriam relinqueremus? quod si mihi fatum est ibi urbem edificare, siue tu cōfulas, siue non, & siue ipse uelim siue nolim, omnino faciam: eritq[ue] mihi nescie, etiam si nolim. Sed forte melius est tibi, quam rationibus credere. Aliud igitur afferas, nuncia Parisi ô Theleclis in Aeria urbem sibi cōdenam fore. Nunciamen inquam etiam si tu non præciperes, quoniam fatum est. Aeriam autem Thafun insulam Archilochus Theleclis filius prius appellatam fuisse docuit, & Parisi coloniam illi mittere persuasit, qui uelidetur nunquam id fecisse, nisi tuuissiles. Cur igitur fatum erat? Sed quoniam oculos lumen, agenunc mihi responde. Sumus'ne ego ac tu aliiquid? Sumus certe respondebis. Quia ratione id ita iudicabis? Non aliun de uelidet etiam sensu, perceptione neq[ue] quadam nostra. Quod porro quo modo cognovimus animalia nos & ex animalibus esse? Vi ego quidem dico, homines ex hominibus, alter maleficus, alter malefici redargitor. Ut uero tu dices, alter homo, alter Deus, & alter diuinator, alter sycophanta. Quod tibi faciliter concedam, si rationibus ita mihi effici ostendes. Quid ait? An non recte iudicauimus sensu ac perceptione nostra illud intellexisse? Nam si non ita se habeat, quoniam aliquis ad Delphicum oraculum ueniat, nif sentia intelligatq[ue] aliquis se rei indigere. Quonodo autem Chrysippus qui se in seruitem induxit, id quod dicebat intelligebat? aut quonodo uel cum præsentis Arcelis disputat, uel absente Epicuro, responderet, si nec quid sit Arcelis, nec quid sit Epicurus omnino perceperit, nec percipere potest, itmo uero nec quid ipse sit? Si haec aduersus uos quispiam dicere, nullo modo ferre possetis. Quare ô Democrite, & ô Chrysippus, & tu ô coelestis diuinator, si molestem uobis uidetur, cum quis intelligentiam atque sensum eripere a nobis conatur, nonne nos quoque molestie ferre debemus, si magni sensum & mentem uelutram putatis, nobis autem facti necessitatem nescio quam incutiat, quum alius uelutrum à Deo esse afferat, alius ab auctoribus deorsum latet, ac inde sursum repercussis, que modo continguntur, modo resoluuntur, fieri contendit? cum aperte eo sensu ac mente, quo nos aliquid percipiimus, nec fugit nos quantum interest inter ambulare ac ferti, aut interuelle atque cogi. Quorū haec quia haec nescire uidearis ô Apollo, quæ nam finit ea, quorum dominii sumus, quæ à nostra uoluntate dependent. Haec certè uoluntas nostra, non paucarum rerum principium est. Tu autem cum omnia scias, hoc principium ita te later, ut que hinc sequuntur, nullo modo scire iudicaris. Nonne igitur imprudens es, qui Laio respondisti, quia interim eum à filio fatum esset? Ignorasti quippe, quia uolun-

quia voluntatis sit dominus nasciturus filius foret. Illud porrò ridiculum est, coniunctionem nescio quam esse causarum & seriem. Utuntur autem sapientiores ratione quadam Euripidis. Laium enim aiunt dominum sui fuisse, siue uellet filium procreare, siue nolle: filio uero nato, neceſſe fuisse ab eo interfici: quare potuisse recte Apollinis prouidentia percipti, uerum filius quoq; sicut & pater siue voluntatis erat. Et quemadmodū ille dare operam liberis, & nō dare, sic iste interficere & nō interficere poterat. Huiusmodi sunt omnia responſa Apollinis, qui etiam apud Euripi de Laium dicit: Vniuersa tua sanguine corrut domus. Series igitur cauſarū quā nam fuit Cædes patris antecelsit, & ænigmatis solutione matris nuptias cœsecutus est filius. Ad hęc alter nepotū regnum rapuit, alio profugus Adraſti filiam in uxore duxit. Vnde septem duces ridiculose mouentur, quae series ista conglutinavit. Nam si Oedipus regnare uoluisset, aut locastes nuptias repulisset, quomodo maledictionem illam Euripideam in filios edixisset. Præterea si Oedipodis filii conuenissent simil, uel uicissim regnare: uel si qui profugi, non ad Argos, sed in extremis terrarum oras abiſſeret: uel si cū in Argos uenisset, Adraſtus ei filiam non dediſſeret: uel si uxore duxta, in patriam reduci non curaſſeret: si cuperet quidem ipſe, Adraſtus uero & certi duces contempſiſſent: aut si cum parati ad pugnam Thebas petiſſent, timore perculſus frater cum fratre conueniſſet, quomodo uniuersa domus corruiſſet? Sed facta omnia sunt iſta, dices: fateor. Non enim rem, sed ſeriem iſtam rerum neceſſariarum perneſſo, quamcumque enim rem mihi obuleris, ſimili quo dam pacto eam incideſſe potero: ac ita ostendam, nullam eſſe in rebus neceſſariam ſeriem. Quippe cum ſingula principia, & cauſas rerum agitabilium liberi homines mutare poſſint, an non intelligis, quia & ſinus & canis & pulex proprio appetitu mouentur? Quae omnia tu nullo modo ſentire uideris Apollo. Tibi Iupiter dedit, Locro respondiſſi, dabatq; mala. Non recte ὁ Apollo, non iniuriantem hominem tam male dij tractant. Cur enim Iupiter huius neceſſitatem aut nos ac ſeipſum non punit? Ipſe qui ppe neceſſitatem agenti nobis impoſuit. Cur ergo nos plebitur, qui huic ſeriei refiſſere nullo modo poſſimus? Tu quoque ipſe uaticinandi inanem artem depone. Erit enim quod fatum est, etiam ſi non predixeris. Lycurgum autem illum qua ratione laudasti ὁ Apollo? Nam ſi bonus erat, non illi hoc, ſed fatis tribuendum. Si enim omnia neceſſitate agimus, ut tu praedicas, non ſpontē, ſed uero bonus erat. Quali quifpiam mente captus formoſi ſauo, & deformes uituperet, iure namq; neque homines dicere poſſunt: Noluiti nos & Iupiter bonos eſſe, imo uero etiam coegisti prauitatem amplecti. Tibi autem ὁ Chryſippe atque Cleanthes nulla laus attribuenda eſt, ſibi boni fuſſis, ita uirtutem quidem laudabo, uos autem minime. Quare Epicurus quoque non dignum fuſſe aſſero, quem opprobriis peteres. Mollem atq; inuitus appellas eum ὁ Chryſippe, qui ſuriſ ſuſ non fuſit. Hac quomo do dicebas, ſi ſponte ipſum peccare non credebas. Hæc Oenomaus, qui tibi ſi non ſatis facit, reliquos philosophos per legere non graueris. Multi enim atque inſignes aduerſarii huiusmodi dogma ſcripferunt. Inde igitur aliqua, quoniam multi tam docti quām in docti falſa opinione tenentur, ſumere ſtatui.

Scholia in Cap. VI.

Oenoma cuiusdam philoſophi argumentis, responſa Apollinis ut inutilis reprehendit, & contra ſatum Stoicum diſputat, negans improbos eſſe accuſandos & paenit affiſſendos, probos uero laudandos, ſi illi improbi, hi boni ſunt non voluntate ſua adducti; fed Stoico ſato compulsi. Aliis ſic habetur. Dicet autem mihi reliquias omnibus omiſſis, quandoquidem in hunc sermonem neſcio quā modo

modo delapsus ſum, proprium quoddam et dignum confideratu inquirere. Perij enim philoſophorum illud in humana uita, perijſſe quis gubernationem id, ſive firmamentum, ſive fundamentum appelleſt noſtre uite. Libertas, quam noſ quidem dominam Neceſſitatis ponimus.

2 Chronis chari celeberrimi optime

Pelium relinques, ſub eis uertices adi

Vbi ſacra regionem condere tibi ſtade eſt. Hoc oraculum Apollinis hic deſt.

3 Alijs aliter. Nam ſi non iſa ſe habet, nemo igitur ad te Delphos poſtea proficiſſatur, nomine Almeon, qui matrem occidiſ & domo eieciſ eſt, & domum deſiderat redire.

Idem ipſorum gentilium philoſophorum uerba contra eos qui ſiūm eſſe opinantrur. Cap. VII.

Primū igitur Diogenianum aduersus Chryſippum audias. Chryſippus enim & nos cauſam eſſe agibilum, & omnia fieri fato contendens, Homerū testimonio utebatur, quod parum fuſſe ab eo intellectum. Diogenianus offendit. Sed Chryſippi quādām prius ponemus, qui in primo de Fatis libro, neceſſitate omnia fieri autoritate multorum arguit, & demum Homerū inducit dicente:

Quae data forte mihi eſt nato fors me inuidia preſſit, ~

Quae nato inuoluit fili ſibi Parca ſeueris

Quum mater peperit illum, Et alibi:

Non eſt qui fixas Parcarum auertere leges,

Effugere aut poſit.

Non recorabatur enim, inquit, cōtraria iſta alibi Homerū cecinisse, qui bus, ipſe Chryſippus in ſecundo libro tunc uſus fuit, cū multa etiam à nobis fieri oſtendere uolebat, quid enim clarius atq; acrius illis? Ut caderet tribuſt ſua certe amentia cauſam. Et turſus:

Quām falſo accusant ſuperos ſtultiq; queruntur,

Odyſſ. a.

Mortales etenim noſtrorum cauſa malorum

Nos ſumus, cur ſua quemq; magis uerdaſcia ladit.

His enim & horum ſimilibus non eſſe cuncta neceſſari & fati faciūda nobis probatur: quamuis etiam ab illis carminibus parum ab Homero Chryſippi dogma coſtumatur. Non enim omnia, ſed nōnulla, fato fieri uerbiſ ſuīs Homerū ſignificat. Cum enim dicit:

Quae data forte mihi eſt nato fors me inuidia preſſit: Non omnia profeſſo, ſed mortis fati ac neceſſari eueniſſe oſtendit, hoc ipſum etiam illud uult;

Quae nato inuoluit fili ſibi Parca ſeueris. Non enim omnia, ſed quādām fato destinato neceſſari ſibi euentu coſtumatur. Illud quoq; ab Homero optime dicitur: Non eſt qui fixas Parcarum auertere leges. Effugere aut poſit. Qui enim poſteſt, qui neceſſari impedit, effugere. Non ergo ſuffragatur Homerū Chryſippe, uerdaſcia refragatur. Ille namq; apertissime à nobis multa fieri prædictat, neceſſari autē cuncta fieri, nunquam ab eo dictum eſt. Chryſippus uero, neceſſitate fatorum, cuncta fieri, conatur oſtendeſſe. Et ille quidem cum poeta ſit, non pollicetur ueritatē rerum docere, ſed uarias hominū opiniones plerumq; poſtit: unde non eſt alienum ab eo, cōtra ſia non nunquam dicere. Philoſophis autem & contradicere, ſibi pofſi turpe eſt: & poetarū uti testimonio magis, quām ratione, turpissimū. 2 Putat au-

tem inſolubiliſbus uti argumentis expoſitione nomiñum. Fatum enim dicit Quid fatum dictum quoddam determinatumq; diuinitus eſt. Parcas autem ē cōtrario. Parca, ſor quoniam nemini parcant. Sortes, quia ita fortitum unicuiq; ſit, ac ideo tres teſe. Parcas arbitrantur, quia tria ſunt tempora in quibus omnia inuoluuntur. Lachelimq; dictam eſt, quia λαχελη γραce, eueniſſe per ſortē deſignat. Atropon, quia uerti non poſit. Clothon, quoniam cōtorta & coordinata omnia teneat

nia teneat, hoc enim nomina ipsa Graeca lingua ostendunt. His nugis fatales putavit necessitatem demonstrasse. Ego autem satis mirari non possum, quo modo nihil se penitus afferre non sensit. Significant enim nomina quemadmodum exposuit, postquam ab hominibus sintea de causa, cur igitur ὁ Chrysippus vulgares ubiq̄e opiniones sequeris? An forte, quia omnes vulgo ueritatis perspicaces tibi uidentur? Quomodo igitur sc̄ip̄ili neminem esse hominem, qui nō æque ac Orestes & Alcmeon infaniam, pr̄ter solum sapientem. Deinde addis, unum uel duos, aut admodum paucos sapientes suffic, opiniones, & multorum de gloria, de diuitiis, de regno, de uoluptate, quia omnes penē bona arbitrantur, tanquam vulgares refutandas ducis. Aut quomodo omnes penē leges male politas à rebus publicis putas? Cur autem tam multis etiam libros conscripsisti? Non enim docendi sunt, qui falsas opiniones non habent, nisi forte recte tunc omnes opinari dicas, quando tecum conueniunt. Cum uero diuersa quām tu putant, tunc furiosos appelles. Nam cum te sapientes non nomines, non erit nobis argumento, recte illos sapere qui tecum conuenient. Deinde quare omnes fuisse dixisti, cum laudare quasi sapientes, quia te sequuntur, debuisses? Ad hanc etiam si nō fuisse, illos ego asseram, cum tamēt a sapientia longe absint, ridiculosum est propter politio nem nominum eorum uti testimonio, quos non pr̄stantiores teipso, neq; sapientiores arbitraris, nisi forte eos, qui ab initio hęc nomina excoegerant, sapientes fuisse contendas, quod offendere nullo pacto poteris. Sed si ita, quomodo ergo nominib; significatur, omnia simpliciter fatis fieri, & non ea solum quae fatata sunt? Nam & parcarum numerus, & nomina ipsarum, & fusus, & glomeratum in eo filum, ceteraq; huicsemodi, ineuitabilem a seculo determinationem caularum ostendunt. Quae tamen necessest earum rerum solūmodo est, quae necessariet euenterunt, quaeq; alter accidere non possunt. Quae uero non quas infinitas esse scimus, earum alias dijs homines attribuerunt, alias voluntati nostrae subiecerunt, alijs natura praefit, alijs fortuna: quam mutabilem atq; ineffabilem esse uolentes priſci homines significare, in pila sedentem depingunt. An hac omnibus ita esse non uidetur? Ita quæcunq; fato aut fortuna sunt, omnia diuinitus, fieri arbitran- tur: quæcunq; autem nos agimus, nostra voluntati attribuunt. Quare uidetis, non attetari tibi vulgarem hominum opinionem, sed potius repugnare. Paulo post deinde ait: Sed in primo quidem libro huicmodi demonstrationis utitur Chrysippus, in secundo uero repugnantis opinioni sua soluere conatur, quia nos incipientes conscripsimus, utputa studia hominum redunduntur, nec laus aut uituperatio mouere hominem poterit. Quare in secundo libro ait, manifestum esse multa fieri à nobis: quae tamen ad gubernationem totius referantur, ea fatata esse.

Vitius autem huicmodi exemplis: Non, inquit, simpliciter fatatum fuit, uel tem te non posse amittere, sed si eam diligenter custodieris: ab hostibus quoque non capi te, fatatum est, si hostes caueris: liberos quoque habere fatatum, si uxorem uolueris cognoscere. Nam ut si quis diceret Milonem, inquit, pugilem intactū fataliter certamine abiurum, non recte arbitrari, si luctaturum eum putares, sic & in alijs res se habet. Multa enim sunt quae fieri non possunt, nisi nos quoq; studium conferamus. Ita enim fatata sunt, si nos uoluerimus. Miranda profectio est huius sermonis inconsistans. Nam quemadmodum dulce amaro, & nigrum albo, & calidum frigido, contrarium est: sic & fatum libertati nostra contrarium. Nam quae fatata sunt, siue nolis, siue uelis, omnino sunt. Quae uero in nostra potestate sunt, ea sicut uolumus diligenter nostra disponuntur. Si ergo diligēti obseruatione in ea factū est, ne uestem amiserim: & liberati, quia uxorem cognoscere uolui: nec captus ab hostib;, quia fugi: et intac-

ctus à gym-

ctus à gymnasio recepsi, quia certare noluī: quomodo fatata hęc erant? Nā si fatata erant, nihil uoluntas mea contulit: & si contulit, non fatata. Non possunt enim hac simul conuenire. Fatata, inquit, hęc sunt: nam uoluntas nostra fatis continetur. Quomodo inquam fatata sunt, si mea potestatis est pugnare, & non pugnare? Sed non contineri fatis uoluntatem nostram, uerbis quoque suis aperitur. Habebis enim filios, inquit, si uxorem cognoscere uolueris: si nolueris igitur, non habebo. Hęc ita dicere in rebus fatatis non possumus. Non enim morituros omnes homines, aut non morituros, si hoc uel illud fecerint, sed simpliciter morituros dicimus: suscepibileisque doloris esse simpliciter dicimus, siue uelint, siue non. Quare patet, quando aliquid sit, quia nos operam dederimus à nulla causa contineri, sed nostre id esse potestatis. quod si ita est, nulla serie caularum à seculo continebat, nisi forsan ipsum quoque uelle ac nelle fatatum in nobis sit, ut necesse sit uelle aut nelle uxorem cognoscere. Nulla igitur in nobis potestas esset, nisi diligenter mea uelis fatuare: & si amitteretur, omnis ego culpæ profecto exp̄s: quemadmodum nulla dignus laude, si fatuaretur. Hęc Diogenanus. Nunc Aphrodisium audiamus Alexandrum, pr̄clarum in philosophia uirum, qui in libro, quem de Fato ad Antonium edidit, his uerbis Chrysippi dogma refutat: Omnia que sunt, inquit, quatuor sunt causa, ut diuinus Aristoteles demonstrauit. Caularum enim quēdam efficienes, quēdam ad materiam reducuntur, quēdam ad formam, quēdam finis ales sunt. Finium autem caula dicimus, cuius gratia aliquid sit, quamvis enim non omnia que sunt, quatuor his causis egeant, nulla tamen res quaternarium caularum numerum excedit. uerū ut res apertior fiat, in re aliqua ista consideremus. Statue igitur causa efficiens artifex est, quem statuarum appellamus. Aes uero aut lapis, ut materia. Species uero aut forma, quae huic subiecto ab artifice imponitur, etiam caula est. Nec ista tres solummodo causa sunt, uerum etiam non minus finis, cuius gratia facta statua est, ut uerbi gratia ad quandam hominem honorandum. Nam absq; aliqua huicmodi caula non efficit facta statua. Cum igitur iste caulae rerum sunt, ac inter se manifestissime differant (quamvis in nonnullis uidetur legē dū coincidere) concideret uideantur, fatū ad efficiētē causam, non iniuria reducimus. Nam ad ea que sunt, ita se habent sicut ars ad statuam. Quare si aperte uide uolumus, utrum cuncta, an quēdam fatata sunt, efficiens nobis caula diligentius est consideranda. Omnia igitur que sunt, quēdam aliquius gratia sunt, cum efficiens ad finem aliquem tendens ea faciat: quēdam nullius, ut barba tactus: manus nonnunquam extensio, & similia: quae quoniam sine aliqua intentione temerē sunt, omnino relinquenda sunt. Que autem aliquius gratia sunt, alia natura, alia ratione sunt. Nam & natura certo quidam ordine ad finem peruenit, nisi impedita fuerit. Cum autem finem consecuta sit, cessat motus, ratio etiam nihil frustra facit, sed ad determinatum semper mouetur finem. Ratione autem fieri dicimus, quando quācū cogitatione quae facturas est prosequitur, eac̄ quae sunt, quae artificio, & quae uoluntate sunt. Inter haec & ea quae natura producuntur id inter est, quod naturalia in seip̄is principiū atq; caulas generationis habent, & sunt quidem ordine, sed natura faciens nulla uitetur ratio creatione. Quae uero arte ac uoluntate sunt, foris habent motus principiū, & facientem causam: nam ipsis productionēs sive facientis praefit cogitatio. Fortunam autem & causam ad ea reducimus, quae aliquius gratia sunt. Differunt autem ab his quae praecedenter aliquius gratia sunt, quoniam in illis quae finem antecedunt, ipsius finis gratia sunt. In casu autem atq; fortuna, quae ante finem sunt, alterius gratia sunt. Accidit autem eis cum alterius

gratia

Alexandri
Aphrodisii
de fato sententia.